

NOVI ZAGREBAČKI ANSAMBLI I POZORNICE — ZAGREBAČKI CABARETI U MEĐURAČU

Igor Mrduljaš

Kazališni život Zagreba između dvaju svjetskih ratova predstavljen je u našoj teatrologiji uglavnom sa stajališta središnje nacionalne kuće. Bila bi ta isključivost opravdanom da uz jedino oficijelno glumište nije postojao i niz drugovrsnih kazališnih pojavnih oblika kao što su Dramski studio, Pučki teatar, Matica hrvatskih kazališnih dobrovoljaca i najposlije kabareti. S obzirom na gotovo posvemašnju oskudicu dokumentarne građe o tim usporednim kazališnim nastojanjima, danas je vrlo teško rekonstruirati iole cjelovitu sliku. Ipak, nešto uz pomoć škrtih zapisa i sačuvanih tekstova, a ponajviše na temelju zapamćenja živućih sudionika, moguće je sastaviti mozaik međuratnog zagrebačkog kabaretskog kazališta.

U nas se o kabaretu znade malo i zato ga — po staroj našoj navadi — rado potcjenjujemo. Znalac francuskog jezika reći će kako ta riječ znači »krčma«, što bi dakle kabaretu unaprijed uskratilo vizu za ozbiljnu scensku umjetnost. Moguće je ipak da korijen riječi »cabaret« potječe iz španjolskoga: *caba retta*, šarena kugla, pa bi mu jezikoslovno podrijetlo moglo biti i uzoritije. No, povijest kabareta ipak započinje u krčmi i to prije ravno stotinu godina. Naime, godine 1881. francuski slikar Salis nudio je improvizirane programe i šansone u pariškom *Chat Noire Caféu*, pa je ta Crna mačka ostala dugo zaštitnim znakom svjetskog kabaret-

skog pokreta, ako to nije preuzetno reći. Četiri godine kasnije anarhistički nastrojen pjevač pučkih pjesama Aristide Bruant, služeći se šatrovačkim jezikom, ismijava bogataše u gostionici zvanoj *Svivalica*. Već se naziru obilježja kabareta: nekonvencionalan prostor, pjesme i rugalačke nakane. Ne treba ni pripominjati da ta vrst zabavlačkog kazališta brzo stječe simpatije gledatelja. Već u to doba jedan Toulouse-Loutrec riše plakate za kabaret *Divan Japonais*, a oko potonjih okupljat će se najglavovitija imena umjetničkog i kazališnog svijeta. Za minhenski *Die Elf Scharfrichter*, prvih godina ovoga stoljeća, pisat će dramatičar Wedekind utemeljitelj kabareta *Kleine Theater unter den Linden* (Malo kazalište pod lipama) jest jedan od najslavnijih redatelja Europe Max Reinhardt; Bertolt Brecht počeo je svoj život s kazalištem u minhenskom kabaretu komičara Karla Valentina, i to kao gitarist; u ciriškom kabaretu *Voltaire* godine 1916. rođen je pokret dadaista s Ballom, Arpom i Tzarom na čelu; za berlinske kabarete dvadesetih godina pišu Kästner, Mehring i Tucholsky; Lenny Bruce svojim nastupima okuplja intelektualnu Ameriku šezdesetih godina; londonski *Establishment* lansira najbolje satiričare i stvara glumačke zvijezde; varšavski kabaret *Ovca* uzor je duhovite kritičnosti, a praški *Semafor* i danas je pojam vrhunskog kabareta, itd., itd.

Kabaret, dobar kabaret, oduvijek je bio satiričan, nerijetko oštro podrugljiv. Nisu zaludu nacisti progonili to kazalište — zadnje uporište slobodne misli u Trećem Reichu. Kabaret sebi dopušta više od drugovrsnog glumišta skrivajući se iza pročelja neobvezatnosti. Po tome nalik je dalekom srednjovjekovnom pučkom teatru na kolima, nesmiljenom suparniku službenih mirakula i prikazanja. On je odista »pučko kazalište« — živo, angažirano, duhovito, poticajno. Pred svoje autore stavlja stoga teške zadaće, napose pred glumce. Kabaretski glumac mora prije svega imati čvrsta osobna stajališta, on nije samo glasnogovornik tuđih misli. Zatim njegovo umijeće nužno obuhvaća vještinu improvizacije, vrsne pjevačke, plesačke i pantomimske sposobnosti, a nezamisliv je bez duhovitosti i šarma. Umjetnost kabareta, dakle, zahtjevna je i nimalo laka. Kao i život. A »život je kabaret«, pjeva Lisa Minnelli.

Ova sažeta, džepna povijest kabareta imala bi biti uvodom u potragu za izgubljenim zagrebačkim kabaretom. Danas, kako je poznato, Zagreb nema svoga kabareta jer je onaj stari »Jazavac« u Medulićevoj ulici odavno preminuo. Međutim, između dvije svjetske klaonice ovaj je grad imao, gotovo bi se dalo reći, buran kabaretski život. Podataka dokumentarne naravi, dakako, nema. Službene povijesti kazališta i u svijetu, nek-

moli u nas, u cijelosti prešućuju taj kazališni rod, držeći ga manje vrijednim. Ipak, postoje još živi gledatelji a i nekoliko aktivnih sudionika, danas već u poodmakloj dobi, baš tih naših, agramerskih kabareta. No, prije njihove svjedočenja valjalo bi prolistati uvezana godišta starih zagrebačkih novina jer se u njima kriju šturi tragovi zabavljačkoga kazališta. Tako već 1910. godine zagrebački *Ilustrirani kazališni list*, uzgred budi rečeno grafički neusporedivo privlačniji od većine današnjih sličnih listova, donosi oglas sljedećeg sadržaja: »Poslje kazališta najudobnija zabava CABARET KAUDERS, Trg Franje Josipa 20 (Umjetnički paviljon). Sastanak otmjenog svijeta!!«. Kakav je to kabaret bio i što se u njemu izvodilo, danas je gotovo nemoguće utvrditi, ali nedvojbeno je Zagreb već prije 70 godina imao nekakav off-teatarski oblik. Jedanaest godina poslije citiranog oglasa pojavio se u *Jutarnjem listu* članak Milutina Cihlar-Nehajeva pod naslovom »Kazalište u baru«, vjerojatno prvi tekst u obranu neoficijelnog kazališta u nas. Njegov autor bješe ugledni kazališni kritičar, vrstan poznavalac svjetskog kazališta i očito nedogmatičan u pitanjima kazališnim. Zanimljive su već prve rečenice spomenutoga članka: »Kazalište više ne dostaje masi, ona traži utočište u lokalima za umjetnost pučkije vrsti i zabavlja se, sluša, uživa na svoj način. Moraliste umjetnosti kimaju glavama, teatarski direktori zabrinuti su (...) — kazalište u baru je negacija pravoga kazališta (...) Ali život bijaše i tu jači od svake teorije (!!!) — glumci, i to već i prve sorte, prelaze sa velike na malu binu i programi zabavnih večeri nabrajaju sve više imena ozbiljne kazališne cedulje (...) Badava se boriti protiv kazališta u baru. Ono je socijalan pojav, paralelan s ulogom četvrtog staleža u historiji, a možda je i pojav revolte protiv ekskluzivnosti modernog teatra, koji sa ogromnim ulaznicama spaja i gourmansku koštu, što nije ni za literaturu ni za masu (...)«. Tako piše 1921. godine Milutin Cihlar-Nehajev, nesumnjivo potaknut aktualnim raspravama. Njegov je glas autoritativan, ali posve osamljen. O kabaretu službena kritika prijekorno šuti. Razmotrimo međutim evidentnu razliku između dvaju tekstova koje dijeli jedanaest godina. *Cabaret Kauders* reklamira se kao sastajalište otmjenog svijeta, a Nehajev izričito piše o kazalištu u baru, tj. kabaretu kao utočištu puka, govori o teatru za mase. Uza sav oprez glede poopćavanja, valja uočiti tu činjenicu. Jer, poslije prvoga svjetskog rata kabaret u Zagrebu postaje mjesto okupljanja srednjega građanskog staleža, gubi obilježje predratne ekskluzivnosti i u tom smislu jasno se demokratizira. Dodamo li tome i podatak o čestim nastupima dijelova kabaretskih pro-

grama na pozornicama kinematografa, jedan sat uoči zadnje projekcije, nema sumnje da kabaret postaje pristupačan najširim slojevima gledateljstva.

Ali vratimo se zasad dostupnim podacima o međuratnom zagrebačkom kabaretu. Izvor za njih sjećanja su danas umirovljene dramske glumice Đurđice Dević, i same sudionice predratnog kabaretskog života.

Početak dvadesetih godina glumac, pjevač i operetni redatelj Aleksandar Binički dogovorio se s vlasnikom bara u polukatu Ilice 13 imenom Švabenic da otvori kabaret u njegovu baru. Tako je nastao *Club cabaret*. Prostor je bio malen, s jedva dvadesetak okruglih stolova i obvezatnim svjetiljkama na njima. Shodno tome i pozornica je bila minijaturna. Biničkom su se pridružili glumci velikog kazališta Arnošt Grund, Micika Žličar, Fanika Hajman (glasovita komičarka), Irma Polak, Zvonko Tkalec i Juraj Dević, glumac, autor kratkih skečeva i prevoditelj s francuskoga, štoviše i mađioničar-amater. Ovome sastavu znali su se pridružiti i drugi glumci, a u interludijima između glumačkih nastupa sudjelovali su pjevači, recitatori i drugi zabavljači. Kako su veći dio izvođača činili glumci iz teatra, program je počinjao u 22 sata da bi oni mogli poslije predstave nastupiti u kabaretu. Zanimanje publike za *Club cabaret* nagnalo je Biničkoga da potraži veći prostor. Godine 1926. kabaret se preselio na ugao Gajeve i Tesline ulice u bar *Excelsior*. Uz njega postojao je za toplijeg vremena i »vrtni cabaret« u restauraciji »Janje« u Teslinoj ulici 7, pa se u dvorištu bivše koncertne dvorane »Istra« mogu i danas na zidu uočiti obrisi pozornice davno ugaslog kabareta. Proširivši ime u *Club cabaret Janje*, proširio se i krug glumaca. Tu su po prvi put nastupili tada vrlo mladi glumci Marica Lubejeva, Dejan i Margita Dubajić, te cijela plejada poslije vrlo popularnih operetnih glumaca i pjevača. U kabaretu počinju nastupati i August Cilić, Strahinja Petrović, Predrag Milanov, Zvonko Strmac, dakle glumci na kojima je u ranijim večernjim satima počivao repertoar velikoga kazališta. Tekstovni dio kabaretskog programa činili su kraće komedije, uglavnom prevedene iz francuskoga, a važan dio programa tvorili su coupleti, u pravilu frivolne naravi. Negdje oko godine 1930. taj se kabaret gasi. Otrpilike četiri godine kasnije glumac Vjeko Afrić osnovao je s Ljubišom Jovanovićem, Stevom Vujatovićem, Reginom Čanić, Jožom Rutićem i drugima svoj kabaret pod imenom *Kišobranci*. Smjestili su se u podrumu restauracije današnjega hotela »Dubrovnik« i igrali pretežno satiričan, lijevo orijentirani kabaretski program. *Kišobranci* nisu bili duga vijeka, došlo je do sporova i oni su ugasnuli.

Godina 1936. Godina započinjanja krvavoga građanskog rata u Španjolskoj, Staljinovih čistki, godina talijanske aneksije Abesinije, Hitlerovih priprema za rat, smjena engleskih kraljeva Georgesa V i Edwarda VIII, druga godina Stojadinovićeve vlade u Jugoslaviji. Te 1936. godine u zagrebačkom kazalištu premijere doživljavaju drame Begovića, Mesarića, Muradbegovića, Krefta, Nušića, Senečića, Feldmana. Slavi se 25. obljetnica umjetničkog rada operne pjevačice Maje Strozzi, a druga velika umjetnica Marija Ružička-Strozzi zadnji se put pojavljuje pred publikom u 86. godini života! Te je iste godine direktorom drame imenovan Tito Strozzi. Dakle, godina je burna i po mnogo čemu znamenita. U nju se potiho uvlači i novi zagrebački kabaret. Neumorni Aco Binički bacio je oko na restauraciju »Dverce«, smještenu u strogom središtu grada, u dvorišnoj zgradi Ilice 12. Vlasnica Bauer dala joj je preuzetno ime po pravim Dvercima podno kojih se smjestio njen lokal. Ubrzo je sklopljen sporazum, gosti će uz dobro jelo i piće svake večeri dobiti i kabaretski program. Vlasnici vjerojatno nije bilo lako pristati na uvjet da za vrijeme predstave ne poslužuje goste, ali glumci se oko toga uopće nisu željeli natezati. Ili-ili. Trgovačka narav vlasnice ukazala joj je zacijelo na probitak i ta se odredba strogo poštivala. Tako je rođen *Kabaret Dverce* koji će djelovati punih devet godina, sve do završetka drugog velikog svjetskog klanja 1945. godine.

Dvorana je bila velika, imala je galeriju, a nasuprot ulaznim vratima nalazila se povioka lučna pozornica. Isprva je visina scene plašila glumce, ali padova ipak nije bilo. U dvorani stolovi za četiri osobe i nekoliko dužih stolova za veća društva. Onaj uz lijevi zid obično je okupljao stalne posjetitelje. Uz zidove pozornice bile su ovješene dvije zavjese iza kojih se mogao postaviti nuždan dekor, u pravilu samo stol i dvije stolice. Uz desni kut pozornice stisnuo se orkestar: glasovir, violina, udaraljke, ponekad harmonika, a tvorili su ga glazbenici kazališta. Samo nekoliko metara od ruba pozornice bila su dvojna vrata za kuhinju. Na balustradi galerije nekoliko reflektora kojima su rukovali dečki iz teatra. Kada bi počela predstava, svjetlo u dvorani bi se prigušilo. Iza pozornice postojalo je nešto poput garderobe, naime jedna sobica silom prilika korištena u tu svrhu, a ovješeni kostimi dijelili su glumce od glumica.

Prvih nekoliko mjeseci *Cabaret Dverce* vodio je Binički sam, da bi mu se zatim pridružio Tito Strozzi, rekosmo novoimenovani direktor Drame i nedvojbeno najplodnija i najsvestranija osoba hrvatskog glumišta. On će kabaretu ostati vjeran do kraja, dajući mu doprinos režirajući,

prevodeći, pišući, upošljavajući, organizirajući i vodeći sve druge poslove. Gotovo nevjerojatno zna li se da je istodobno režirao, pisao, glumio, gostovao i putovao za Velike kazalište. Neko vrijeme pomagao mu je Marko Fotez, ali je doktoriravši, sve manje vremena imao za kabaret, premda mu je uvijek ostao u blizini. Glumački sastav bio je promjenljiv, a njegovu jezgru tvorili su Jozo Laurenčić, Dejan i Margita Dubajić, Veljko Maričić, Borivoj Šembera, August Cilić, Joža Rutić, Zvonko Tkalec, Stevo Vujatović, Micika Žličar, Đurđica Dević, Ruža Cvjetičanin, Marta i Pero Radmanović. Mnogi od nabrojanih tumačili su za to vrijeme glavne uloge u svjetskoj i domaćoj klasiци na pozornici matične kuće. Laurenčić kreira Alekseja Karamazova i nenadmašivog Pometa, a u deset sati navečer juri u kabaret da bi glumio u anonimnom dvadesetominutnom skeču. Cilić igra Harpagona i Falstaffa, a zatim hita u kabaret. Đurđica Dević poslije Petrunjele i Molièreove Armande iste noći glumi naivke u zadimljenoj dvorani *Dverca*. Zašto su, pitamo se, prvaci Hrvatskog narodnog kazališta listom sudjelovali u radu kabareta? Razlog nije bio u premaloj glumačkoj zaposlenosti u matičnoj kući, štoviše oni su bili najzaposleniji i najpopularniji glumci. Novac? Honorari početnika u kabaretu bili su 25 dinara, kasnije 50 do 100 dinara, dok su prvaci primali i do 150 dinara po večeri. U prisposobi s početničkom plaćom u kazalištu od 570 dinara, to i nije bilo mala zarada. Veliko ime hrvatske opere Milan Šepec pripovijeda kako mu je vlasnik lokala bez prigovora dopuštao povremene izostanke iz programa — pjevačevo ime na plakatu već je privlačilo publiku i tako uvećavalo zaradu poduzetnu ugostitelju. Ali valja znati da u to doba glumci nisu jurili za honorarima kao danas. Radost igre i osobitost kabaretske glumišnosti bili su temeljnim razlozima sudjelovanja sjajnih glumaca u tom tipu maloga kazališta. Šarm i glumačko umijeće tvore glavni ulog kabareta i na njima počiva sva njegova privlačnost. Tu glumac nije bio zaštićen ugledom književnika, vođen rukom mudroga redatelja i poluskriven masivnošću dekora i kostima. Nadohvat ruke gledatelja glumac mu se izlagao cjelokupnim svojim bićem, svake večeri iskušavajući snagu svoje imaginacije i vještine. U tomu, vjerujem, valja tražiti važne razloge za nastupe glumaca u bezimenim i jednostječnim ulogama.

Kabaretske predstave uvijek bavale su se na poslijepodnevni pokušajima, dakle u vrijeme između jutarnjih pokusa u kazalištu i večernjih predstava. Vodili su ih Strožzi, Dubajić ili Cilić, već prema dogovoru. Im-

provizacije tijekom izvedbe nisu bile dopuštene. Svaka se situacija fiksirala na pokusima. Onodobni kabaret nije bio šmirantska čvrgra glumaca.

Program se isprva mijenjao svakih osam dana, ali je zanimanje publike nagnalo organizatore da isti program zadrže dva tjedna kako bi ga vidjeli i oni koji nisu dobili ulaznicu u toku jednoga tjedna. Prigušivanjem svjetala u dvorani oko 22 sata i glazbenim tušem počeo bi program. Na pozornicu bi izišao obično Dejan Dubajić i s nekoliko riječi pozdravio publiku. Početak bi u pravilu bio rezerviran za pjevače ili pjevačicu, najčešće za Vlaha Paljetka, Ružicu Cvjetičanin ili Zlatka Šira. Glumac Stevo Vujatović pjevao bi španjolske pjesme prerušen u žensku. Potom bi slijedio takozvani »ilustrirani vic«, zapravo uprizorena šala, pa neke parodije popularnoga šlagera — primjerice u izvedbi Marte Radmanović. Zatim bi na red došao prvi igrokaz koji bi trajao od 10 do 15 minuta. Pjevačka ili plesačka točka (često je u njoj nastupala balerina Anđelka Ilić) prethodila bi šaljivoj reportaži o Zagrebu u izvedbi njena autora glumca Zvonka Tkaleca kojega se pratilo bubnjem, a onda bi koncertno bila izvedena narodna pjesma koju bi otpjevala Ružica Kaušić. Završetak je tvorio duži igrokaz, a onda bi šaptač i inspicijent Pero Radmanović povukao zavjesu i program bi bio okončan uz obavezan poklon publici. Rečene igrokaze pripremao bi Tito Strozzi, neko vrijeme i Marko Fotez, obično na temelju starih ili novijih francuskih salonskih komedija s repertoara HNK koji bi postupkom sažimanja i lokaliziranja bili prilagođeni zahtjevima kabareta. Njihov brižljivo odmjereni frivolni ton s natruhama lascivnosti oduševljavao je publiku. Po svemu sudeći *Cabaret Dverce* bio je samo dijelom satirički kabaret. Politički žalci nisu bili uočljivi i po tom svome obilježju on ne pripada europskoj struji političkog kabareta. No, okupljao je srednji građanski stalež koji se odvajkada zadovoljavao kavanskim tipom politiziranja i zato drugu vrst angažmana nije ni tražio u kabaretu.

Jedna od nesumnjivo najpopularnijih zvijezda kabareta bio je Vlaho Paljetak. On je prvi put nastupio još u *Club cabaretu* u Ilici 13, i to je bio prvi nastup gitarista u Zagrebu. Došao je iz svog Dubrovnika, beskraino tremiran i na audiciji su ga odbili rekavši mu kako nema ni glasa ni sluha. Tada mu je stari kazališni meštar Alfred Grünhud savjetovao da dvjema čašicama pića smiri glasovni tremolo, što je Paljetak poslije dugog nećkanja i učinio. Tako je taj tihi čovjek bohemska izgleda sa svojim pustenim šeširom široka oboda i gitarom uz svoju službu opernog šaptača iz večeri u večer oduševljavao kabaretsku publiku svojim sjetnim

melodijama među kojima *Fala* zauzima počasno mjesto. U kabaretu Joža Rutić počeo je pjevati i proslavio znameniti *Črveni lajbek*, ovdje je i *Marijana* prvi put izvedena. Uz glumce, zabavljače i plesače, slavna kazališna imena i mlade početnike, *Cabaret Dverce* stalno je otkrivao nove talente. Tako je u nekoj gornjogradskoj kancelariji otkriven Međimurec Ivan Vojvodić koji je iz vlastite zabave pisao duhovite preradbe popularnih šlagera: »U jednoj maloj, tihoj kavani«, »Piši mi«, »Tri palme na otoku sreće«. Netko ga je iz kabareta negdje čuo i doveo u Ilicu. Uskoro je Vojvodić sa svojim kajkavskim preradbama šansona postao silno popularan. Među »otkrivenim« nalazio se i Ivica Đumlin, siromašan, neugledan, a k tome ga je još i priroda nagrdila podarivši mu deformirano zubalo s izukrštenim zubima. Međutim, Đumlin je ovu svoju manu prometnuo u vrlinu: kada bi stisnuo usne i zviždao kroz te svoje zube proizvodio bi neobične zvukove. Budući da je imao apsolutan sluh, mogao je savršeno imitirati svirku svih glazbala nekog velikog orkestra. Isprva se prehranjivao pokazujući svoje umijeće po krčmama, da bi tek u kabaretu postigao golem uspjeh. Nastupao je niz godina, sve dok mu priroda nije oduzela »životni instrument« — otpadoše mu zubi.

Cabaret Dverce, rekoh, radio je sve do završetka rata. Za vrijeme endehazije nije imao neprilika, ali su ga napustili njegovi prvaci otišavši u partizane. Predstave su doduše znale biti nakratko prekinute nestankom struje za vrijeme zračnih uzbuna. Tada bi se palile petro-lampe, glumci bi nanovo izišli pred publiku i smijeh bi zaorio Dvercem, onim donjim, dakako. Atmosfera zacijelo pomalo sablasna: kabaretska frivolnost i bombarderi. U tom začudnom sučeljavanju makabreskne zbilje i teatarskog pričina zagonetno je mjesto kabareta.

Okus apsurdna ima i zapamćenje Đurđice Dević, a odnosi se na Malo kazalište u Tuškancu. Prema propisu, na znak uzbune publika je napustila dvoranu za vrijeme izvedbe Scribeove *Čaše vode* i poglela na pod u foyeru. Na prijedlog Dubravka Dujšina glumci su kroz odškrinuta vrata promatrali sliku poglele gomile jedva susprežući smijeh. Kada je uzbuna objavljena, valjalo je nastaviti izvedbu ali je opet Dujšin predložio da se ne nastavi na mjestu prekida, nego odmah od četvrte slike, tvrdeći da su svi tako prestrašeni pa neće ništa ni zamijetiti. Tako je i bilo. Dakako, nitko nije prosvjedovao. A Dujšin je tih dana tumačio Fausta u Velikom kazalištu i živio zapravo u internaciji.

Većina tvoraca međuratnih zagrebačkih kabareta više nije među živima, u novinama ostalo je zapisano malo ili ništa, tekstovi su izgubljeni

ili zametnuti negdje na tavanima, sjećanja blijede. Nekoć nadasve popularna »Bara iz Šetina«, umirovljena glumica Marta Radmanović, živi danas posve zaboravljena u domu umirovljenika na rubu oskudice, dijeleći tako sudbinu stotina naših glumaca kojima je život zapravo završio silaskom s pozornice.

Ostalo je nekoliko gramofonskih ploča s pjesmama koje se ponekad zapjevaju i danas a malo tko zna da su prvi put zapjevane u zagrebačkom kabaretu. A kabaret je kazalište, katkad bolje, katkad gore. Baš kao i velike i znamenite kuće.

Dodatak

Da bi se barem donekle stekao uvid u tekstovne predloške kabaretskoga programa u ovome dodatku objavljuju se pojedini tekstovi izvođeni zasigurno u *Club cabaretu*, a vjerojatno i u *Dvercu*. Preuzimam ih iz knjižice pod naslovom *Salonski humorista* (Zbirka najuspjelijih i najnovijih kupleta, duo-kupleta, komičnih solo i duo prizora, šaljivih intermezza, humorističkih predavanja itd.), tiskane u Zagrebu 1913 (»Vlastnost i naklada knjižare Josip Sokol«). Autor zbirke je Juraj Dević (1869—1930), glumac, pjevač i šaptalac — kazališni čovjek silne energije i raznovrsnih sposobnosti. Napustio je studij teologije u Zadru, kratko vrijeme bio činovnikom da bi se 1891. priključio putujućoj družini Milivoja Barbarića. Kada je zagrebačka drama 1893. gostovala u Splitu na otvorenoju Općinskog kazališta, postao je njenim članom. Uz veći broj dramskih uloga dugo je godina glumio i pjevao u operetama, a bio je nadasve cijenjen operni šaptač. Osim svega toga prevodio je s talijanskoga i njemačkoga glazbena djela, pisao šaljive solo-prizore sam ih i izvođeći (napose u *Club Cabaretu*), izdao je knjigu narodnih pošalica, nekoliko zbirki šaljivih prizora, pisao tekstove za šlagere i bio umjetnički direktor tvornice gramofonskih ploča »Edison Bell Penkala«, omogućivši snimanje prvih gramofonskih zapisa naših umjetnika. Zaslužan je i za ustroj enje tzv. kazališnog dinara za pomoć članovima kazališne tehnike, a sudjelovao je u utemeljenju Dječjeg doma za nahoćad.

ABCUG VLADA!

Nepatriotični govor u veselom društvu. Složio J. Dević.

Glasovi: Posluh! Čujmo!

Zar da šutimo? Zar da još gutamo? Zar da još trpimo?

— *Ne gospodo moja, već nam je toga dosta. Sjećate li se onih slatkih, onih medenih riječi u početku njegova režima? U onom času kada je bila predana njegovoj vlasti sudbina svih nas, kada smo se njemu predali na milost i nemilost, kad je primio u ruke kormilo naše lađe, mi smo se nadali najboljemu.*

Glasovi: Tako je! Živio govornik!

Mi smo se kruto prevarili! Njegov apsolutizam se ne da više podnositi. Oduzeta su nam po njemu sva prava, naša je sloboda skučena ispod ništice. Svi organi njegove vlade nas tlače, gnjave nas, već su nam dosadili.

Glasovi: Tako je!

A, ja, koji sam često puta ustao i govorio, da ste mi svi odobravali, koji sam nastojao da lijepom formom nešto za nas postignem, došao sam u konflikt s njim i proglašen buntovnikom. Digao je kuku i motiku da mi oduzme snagu, htio je da smalakšem. Ispio sam do dna svoju čašu, gutao sam i progutao mnogo i mnogo, ali slatke su to bile čaše, jer sam ih ispio za sve nas. Ne žalim zato, u mene je zdrav želudac, mogu ja to već podnositi, ja ću i još ako treba.

Glasovi: Živio! Živio!

Naš se narod odvajkada borio za slobodu — naši su se očevi proslavili ljevajući svoju krv za slobodu, a mi ovdje njihovi sinovi sami sebe sputasmo u okove, bacismo jaram na vrat i skučismo svoju slobodu. Još se ćutimo dovoljno jaki — ne kažem da smo svi takovi, vidim među nama nekoliko ih koji su klonuli, smalaksali i ne misle više svojom glavom. Ali nas nekoliko koji smo još pri zdravoj svijesti, dignimo se kao falanga i zbacimo jaram s vrata. Kucnuo je čas našoj slobodi, dosta su nas gnjavili, dosta kaznili, sve smo radili po višjoj zapovijedi. Koliko je mrtvih, koliko ranjenih među nama, pa ne latimo li se čim prije najradikalnijeg sredstva, i mi ćemo svršiti istom sudbinom. To je htjela naša vlada da nas sve pod sobom vidi, da nas sve utuče i da se može pohvaliti: evo ih, svi su pod stolom. Ja vas dakle sve pozivam da protestiramo proti svakoj višjoj zapovijedi, da srušimo vladu i kod našeg stola proglasimo republiku. Ako je naš stoloravnatelj uviđavan on će i sam demisionirati.

Glasovi: Abcug, stoloravnatelj! Živjela republika! Živio govornik!

PRIlike I NEPRIlike GLAVNOGA GRADA Kuplet. Složio J. Dević.

1.
U Hrvatskoj Zagreb je glavni nam grad,
O njegovim prilikama reći ću sad.
2.
U Zagrebu navijek se kopa kanal,
Na Jelačić-placu još stoji špital.
3.
U Zagrebu blata vam nij'nit za lijek;
Na Kaptolu naći ćeš najbolji lijek.
4.
Na Jelačić-placu je krasni depôt,
Na vratima čita se tamo: O O.
5.
Kavana u Ilici, srebro i pliš,
U njoj čuješ svega, al' hrvatski niš.

6.
*Sve stranke su složne, sad borbi je kraj
Za Hrvatsku brine se »Hrvatski Zmaj«.*

7.
*Na Zrinjevcu panama, svila i lak,
A doma za večeru, sam kuružnjak.*

8.
*Svetog Jurja su skrili, koj naš je patron,
A Kačić stanuje, kao kakav baron.*

9.
*Kad netko u Zagrebu padne na nos,
Nek ništ' se ne boji, ta opast će u sos.*

10.
*U Zagrebu svjetli električni sjaj,
A kupke na Savi, baš pravi su raj.*

11.
*Kad vozi se auto, tad smrdi benzin,
A najdeblje šunke ima Rabus i sin.*

12.
*U Ilici frajla, a s njom oficir
On dvaput je manji neg' njezin šesir.*

13.
*Na Markovom trgu, tam stanuje ban,
Tam idu vam navijek unutra i van.*

14.
*Hrvatsku je povijest napisao Klaić,
A naše Hrvatice »sprechen nur deutch«.*

15.
*U kupelji žena je, u Norderney,
A muž nosi krunu u — portemoné.*

16.
*Kod vojske je fino, sve ide per Vi,
Vi osel, vi majmun, vi vol bedasti.*

17.
*Jad izbori budu za Zagreb i Pešt,
Svak slobodno biraj, jer drugče u rešt!*

18.
*Odijelo od svile i ogroman muff,
Sve fino i krasno, ali sve je na puff.*

19.
*Kad tamno je u sobi, tad pali se luč;
Da sabor otvore, ne mogu nać ključ.*

20.
*U krčmi se pije i pjeva: haj! haj!
A dođeš li kući, tad čeka te zmaj.*

21.

Do novaca doći, taj pasao nij' loš.
»Balkanu« pristupi, to j' siguran groš.

22.

Sad imaju ustav Kinezi i Rus,
A mi sada imamo veliki brus.

23.

Pragmatika bogme, to tvrđa je kost,
Zagrist' u nju brani korizmeni post.

KAKO JE KOLUMPUS ODKRIL AMERIKU

Humorističko predavanje (po njemač.) u dijalektu.

V jedni zemli, ka se zvala Špajna je živel jen človek, ki se zval Kolumpus. Jednega dana pozval je k sebi špajnski kralj toga Kolumpusa, pa mu je rekel: »Čuješ, kaj ti meni nebi štel odkriti vu morju onu zemlu, ka se zove Amerika?« A Kolumpus mu je rekel: »A zakaj pak nebi? — Bum!« Kralj mu je taki dal jen čamec a Kolumpus sa svojimi pajdaši se je sel v njemu i odpelali su se. I kad su se jen dan i jenu noć pelali ondak je došel jen pajdaš pa mu je rekel: »Gospon Kolumpus, ja još niš ne vidim«. A Kolumpus mu je rekel: »Čkomi!« a pajdaš je začkomil. Ondak su se pak pelali dan i noć, pak je on pajdaš rekel: »Joj na, gospon Kolumpus, ja još niš ne vidim!« A Kolumpus je rekel mu: »Buš tiho, bum te šupil!« A on je začkomil. Ondak su se pak pelali dan i noć i opet je pajdaš zakričal: »Joj na, ja niš ne vidim«. A Kolumpus mu je rekel: »Bum te šupil da buš taki Ameriku videl« i jeknul ga je v rebra a pajdaš je zaviknul: »Zemla! Zemla!« A Kolumpus je zel sa stola jeno trdo kuhano jaje i vudril njim o stol a jaje je stalo i Kolumpus je rekel: »Štima, i jaje stoji«. Ondak je odišel na zemlu i pital je one ki su pak tam stali: »Jest li vi ti Indijanci?« »Nekak da smo«, su rekli Indijanci. — »A je li ovo tu Amerika?« — Nekak da je«, su rekli Indijanci. — Ondak su ga Indijanci zapitali: »Kaj nisu oni morti gospon Kolumpus?« »Nekak«, rekel je Kolumpus. — Indijanci su rekli: »Hvala dragem bogeku, em smo daklen odkriti«.